

Фінанси, банківська справа та страхування

УДК 336.225

Демчишак Назар Богданович

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Demchyshak Nazar

*D. Sc. (Economics), Professor
Ivan Franko National University of Lviv*

Паславська Роксолана Юріївна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Paslavska Roksolana

*PhD in Economics, Associate Professor
Ivan Franko National University of Lviv*

Сас Світлана Петрівна

*доктор філософії зі спеціальності
фінанси, банківська справа та страхування
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Sas Svitlana

*PhD in Economics
Ivan Franko National University of Lviv*

**ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ В
УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ
ТА РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

DIGITALIZATION OF THE TAX ADMINISTRATION SYSTEM IN UKRAINE: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION AND THE LOCAL GOVERNMENT DEVELOPMENT

Анотація. У статті окреслено основні напрями цифровізації вітчизняної системи адміністрування податків, здійснено SWOT-аналіз процесів діджиталізації в адмініструванні податків, в ході якого визначено їх сильні та слабкі сторони, а також можливості та загрози. Основними перевагами діджиталізації адміністрування податків є зменшення витрат на адміністрування податкових платежів та підвищення ефективності роботи податкових органів, а основними недоліками – значні бюджетні видатки на модернізацію та реалізацію проектів діджиталізації системи адміністрування податків, а також ймовірність несанкціонованого витоку конфіденційної інформації про платників податків та особливості їх господарської діяльності. При цьому враховано контекст децентралізаційних процесів та зростання ролі місцевого самоврядування в Україні.

Ключові слова: діджиталізація, система адміністрування податків, електронний кабінет платника податків, Е-акциз, система електронного адміністрування ПДВ, децентралізація, місцеве самоврядування.

Summary. The article describes the main directions of digitalization of the domestic tax administration system. Perspective directions of digitalization in the field of taxation in Ukraine are defined. A SWOT-analysis of digitization processes in tax administration is carried out. Strengths and weaknesses, opportunities and threats of digitization processes in tax administration system of Ukraine were determined. The reduction of costs for the administration of tax payments and the improvement of the efficiency of the work of tax authorities are the main advantages of the digitalization of tax administration. Significant budget expenditures for the modernization and implementation of projects of the digitization of the tax

administration system are the main disadvantages. At the same time, the context of decentralization processes and the growing role of local self-government in Ukraine are taken into account.

Key words: *digitalization, tax administration system, electronic tax payer's office, E-excise, electronic VAT administration system, decentralization, local self-government.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах цифровізаційні процеси проникають в усі сфери суспільного життя (виробництво товарів, робіт, послуг, торгівля ними, оподаткування, освіта, медицина, туризм, спорт тощо), якісно трансформуючи його. Активне використання інформаційно-цифрових технологій є каталізатором такого явища, як «діджиталізація». Діджиталізація дає можливість впроваджувати нові технології, автоматизувати та оптимізувати процеси, спрощувати взаємодію з клієнтами, підвищувати продуктивність праці тощо, що важливо для України, як воюючої країни та з огляду на необхідність післявоєнного відновлення.

Особливу актуальність має діджиталізація у сфері оподаткування, оскільки ця сфера є однією з найважливіх для будь-якої держави у забезпеченні економічного розвитку та стабільності. Цифрові технології у податковому адмініструванні сприяють більш комфортній та зручній взаємодії платників податків з податковими органами, зменшенню адміністративних витрат, підвищенню ефективності адміністрування податків. Новітні інструменти цифровізації такі, як електронні податкові декларації, онлайн-платежі, електронні квитанції та інші, роблять процес адміністрування податків більш прозорим і ефективним. Водночас актуалізується необхідність аналізу впливу діджиталізації системи адміністрування податків в контексті децентралізаційних процесів, а також зростання ролі місцевого самоврядування в Україні, як фінансового

самодостатнього, тобто здатного забезпечувати акумуляцію власних фінансових ресурсів за рахунок платників податків у громадах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси діджиталізації є предметом активних дискусій серед науковців, фінансистів, представників бізнес-спільнот. Зокрема проблематику діджиталізації у сфері оподаткування досліджували у своїх працях такі вітчизняні вчені, як З. Варналій, В. Дем'янишин, А. Крисоватий [1], Н. Крихівська [2], М. Крупка, В. Корнєєв, А. Луцик [3], Н. Синютка [4], М. Слатвінська та інші. Незважаючи на значний науковий інтерес перелічених та інших фахівців, окреслена проблематика є особливо актуальною та потребує продовження наукових пошуків у нових реаліях функціонування вітчизняної економіки та глобальних викликів.

Мета статті – аналіз впливу діджиталізації на функціонування податкової системи України шляхом дослідження тенденцій цифровізації в адміністрування податків з метою виявлення переваг та недоліків в контексті розвитку місцевого самоврядування і децентралізаційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Поняття «діджиталізація», походить від англійського «digitalization», що в перекладі означає «оцифрування», – це процес трансформації, конвертації різних видів та потоків інформації у цифрову форму, що є доступною для подальшої комп'ютерної обробки [3, с. 92]. Автоматизація процесу адміністрування податків в результаті запровадження новітніх технологій сприяє підвищенню фіскальної ефективності системи адміністрування платежів податкового характеру, оскільки забезпечує зменшення витрат на їх справляння.

В Україні перспективними напрямками цифровізації у сфері оподаткування є такі:

- модернізація контакт-центру ДПС;
- розширення функціоналу е-кабінету платника податків та оновлення його інтерфейсу користувача;

- запуск нового формату спрощеної системи оподаткування «Smart ФОП»;
- запровадження електронного аудиту (Е-аудит) за допомогою електронного стандарту звітності для обміну даними бухгалтерського обліку;
- створення електронної системи стеження за обігом алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин для електронних сигарет (Е-акциз) [5].

Пріоритетним напрямом роботи ДПС, особливо в умовах воєнного стану, залишається розвиток онлайн-сервісів для задоволення потреб платників податків. Онлайн сервіси забезпечують електронну взаємодію платників з органами ДПС та повинні створювати умови, відповідно до яких сплачувати податки було б зручно та легко, а отримувати електронні послуги – комфортно, просто та зрозуміло.

Варто зазначити, що головна мета цифровізації процесів оподаткування, як і будь-яких інших реформ у цій сфері, залишається незмінною – налагодження партнерських взаємовідносин між платниками податків та контролюючими органами. Тобто податкові органи для платника податку повинні бути перш за все сервісними, а не контролюючими, що є стратегічною візією, яка реалізується в Україні протягом останніх років і, вважаємо, має позитивні результати.

Електронний кабінет платника податків забезпечує дистанційну взаємодію суб'єктів господарювання з органами ДПС в електронному режимі. За допомогою е-кабінету платники мають змогу сплатити податки, подати звітність, отримати доступ до необхідної податкової інформації, звернутись до органів ДПС тощо. Перевагами даного сервісу є такі: можна працювати на персональному комп'ютері або смарт-пристрої без особливого програмного забезпечення; працює цілодобово, в режимі онлайн, без відвідування центру обслуговування платників, безкоштовно;

забезпечує автоматичне формування архіву електронних копій звітів, квитанцій та інших документів; надає можливість платнику податків подавати звернення на отримання індивідуальних податкових консультацій в електронній формі; у режимі реального часу платник може отримати доступ до особистої інформації, а саме отримати відомості про суми отриманих доходів і утриманих податків, стан поданої звітності тощо.

За даними ДПСУ електронним кабінетом щомісяця користуються близько 5 млн платників податків [5], саме тому для вітчизняної практики оподаткування особливо важливим та актуальним є постійне вдосконалення електронних сервісів, які вже працюють, та запровадження нових, які будуть відповідати вимогам і потребам платників податків. Відзначимо також і те, що електронний кабінет платника податку має і низку технічних погрішностей, які інколи не дають змоги скористатись усіма сервісами повноцінно, втім їх суттєвість потрібно оцінювати фахівцям, однак скарги на роботу кабінету від платників податків все ж є непоодинокими. Тому суб'єкти господарювання часто намагаються скористатись іншим програмним забезпеченням для одержання необхідних сервісів від податкових органів. На наш погляд, при цьому потрібно зважати на те, що у малого бізнесу певних невеликих територіальних громад в принципі можуть бути більш обмежені як фінансові, так і технічні можливості для цього. Тому дані проблеми необхідно вирішувати.

З метою захисту прав та інтересів громадян особлива увага приділяється зверненням фізичних та юридичних осіб щодо вчинення неправомірних дій з боку посадових осіб органів ДПС. Так, в органах ДПС цілодобово працює сервіс для платників податків «Пульс», завдяки якому платники в телефонному режимі мають змогу повідомляти про можливі корупційні правопорушення чи інші неправомірні дії з боку посадових осіб органів ДПС. Зазначимо, що даний сервіс функціонує за принципом call-

back, тобто передбачає встановлення зворотнього зв'язку з платниками. У випадку одержання заявки від платника керівництво служби негайно проводить відповідні перевірки та вживає необхідні заходи, про результати яких обов'язково повідомляють заявників.

У 2020 році почав працювати чат-бот ДПСУ, який називається «InfoTAX». Даний чат-бот дає змогу швидко отримувати інформацію безпосередньо у смартфоні. Для того, щоб отримати доступ до цього ресурсу, потрібно або мати електронний підпис, або ж бути зареєстрованим клієнтом одного з українських банків. Для підключення до чат-боту необхідно у пошуку відповідного месенджера (Viber, Telegram та ін.) знайти «InfoTAX» та перейти за посиланням до електронного кабінету. Після підписки на цей чат-бот платники податків можуть швидко отримати актуальну інформацію щодо даних реєстрації та обліку, результатів обробки документів, термінів подання звітності, сплати податків, заборгованостей, переplat тощо.

Особливої уваги заслуговує ідея створення системи Е-акциз – електронна система контролю за обігом алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин для електронних сигарет. ВРУ вже схвалила відповідні законопроекти № 8286 [6] та № 8287 [7] в першому читанні в січні 2023 року. Згідно цих законопроектів за допомогою системи Е-акциз пропонується замінити паперові акцизні марки на електронні у вигляді унікальних кодів (QR-кодів), які будуть нанесені на упаковку. В такий спосіб законодавці сподіваються посилити контроль за сплатою акцизного податку та забезпечити автоматизацію обліку підакцизної продукції.

Таким чином, можемо виділити такі переваги системи Е-акциз: немає витрат на паперові марки; автоматизація обліку; можливість перевірки через «Дію» підакцизного товару щодо його легальності та сплати акцизного податку; зменшення фальсифікації продукції. Однак виробники підакцизних товарів пропонують запровадити такі

нововведення після закінчення воєнного стану, оскільки для виконання вимог майбутнього закону їм потрібно придбати нове обладнання, яке є дорогим і під час війни створює додатковий фінансовий тягар для бізнесу.

Варто згадати, що процес діджиталізації адміністрування податків в Україні розпочався саме з адміністрування непрямих податків за рахунок запровадження системи електронного адміністрування ПДВ. Впровадження електронних податкових накладних з ПДВ в тестовому режимі розпочалося ще з 1 січня 2015 року, а з 1 липня 2015 року – на постійній основі. Впровадження СЕА ПДВ сприяє зменшенню випадків податкового шахрайства, пов'язаних з використанням фіктивних податкових накладних та значно збільшило величину податкових зобов'язань суб'єктів господарювання із ПДВ.

Водночас СЕА ПДВ в Україні має свої переваги та недоліки. До переваг належать такі:

- забезпечення автоматичного обліку сум податку, що містяться у виданих та отриманих податкових накладних, які зареєстровані у ЄРПН, та розрахунках коригування до них у розрізі платників ПДВ;
- формування єдиної системи даних, яка об'єднує інформацію щодо всіх зареєстрованих податкових накладних та коригувань до них;
- скасування паперової форми податкових накладних, а також реєстру отриманих і виданих податкових накладних, що забезпечує економію часу платників податків на адміністрування ПДВ;
- запровадження СЕА ПДВ сприяє поліпшенню дисциплінованості контрагентів щодо правильного оформлення та своєчасного надання податкових накладних;
- унеможливлення видачі фіктивної податкової накладної;
- уникнення проведення звірок податкового кредиту платника податку з податковими зобов'язаннями контрагентів;

- збільшення обсягів бюджетного відшкодування ПДВ для експортерів та інвесторів за рахунок збільшення фінансових ресурсів для виплати відшкодування;

- забезпечення безперервних щоденних надходжень ПДВ (замість щомісячних/щоквартальних) у результаті визначення податкового зобов'язання щодо кожної операції, а не за результатами звітного періоду;

- скорочення термінів бюджетного відшкодування, оскільки запровадження ПДВ-рахунків сприяє автоматизації цього процесу [8, с.84].

Однак, варто зазначити, що разом з перевагами електронній системі адміністрування ПДВ властиві і недоліки, які полягають у наступному:

- контроль за правильністю складання податкової накладної – безпосередній обов'язок покупця;

- складний підхід щодо розрахунку реєстраційного ліміту;

- складність та нечіткість процедури бюджетного відшкодування ПДВ;

- важкими для розуміння є виписки та витяги з електронної системи адміністрування ПДВ;

- безперервний щоденний потік надходжень ПДВ до бюджету негативно відображається на фінансовому становищі платників податків, оскільки для них це означає відволікання оборотних коштів.

Отже, з одного боку, діджиталізація системи адміністрування податків сприяє удосконаленню та спрощенню процесу справляння податкових платежів, а з іншого – має певні недоліки та проблеми, зокрема враховуючи зростання ролі місцевого самоврядування, децентралізацію та інтереси територіальних громад і платників податків. Виділимо деякі з них:

- нерівномірний доступ до технологій та інтернет-ресурсів. Не всі суб'єкти господарювання мають доступ до необхідних технологій, щоб ефективно використовувати електронну систему оподаткування,

наприклад у територіальних громадах, де немає належного інтернет-покриття тощо. Тобто створюються нерівні умови для сплати податкових платежів. Наприклад, в гірській та сільській місцевостях, як правило, низький рівень розвитку телекомунікаційної інфраструктури, що створює певні обмеження прав та, відповідно, нерівні умови сплати податкових платежів для платників цієї місцевості та відповідної громади [4, с. 104];

– проблема захищеності персональних даних, підвищення ризику кібератак і, як результат, ймовірність несанкціонованого витоку конфіденційної інформації про особливості господарської діяльності платників податків, що може призвести до втрати важливих даних, а також, навіть, грошових коштів;

– збільшення бюджетних видатків на модернізацію та діджиталізацію системи адміністрування податків;

– збільшення витрат платників податків на встановлення програмних продуктів, що може бути проблемою для малого бізнесу у невеликих територіальних громадах, в результаті, певною мірою у цій частині нівелюючи успіхи реформи децентралізації;

– низький рівень обізнаності платників податків щодо електронних послуг та особливостей користування ними, який також інколи характерний для підприємців у громадах, що територіально віддалені від великих міст тощо;

– ймовірність збоїв, “зависань” програмних продуктів, інших технічних труднощів, які також є більш характерні наприклад у територіальних громадах, де немає належного інтернет-покриття тощо, відтак, це реально може негативно позначатись на бізнес-ініціативах місцевих жителів, не сприяючи розвитку підприємництва.

Для порівняння переваг та недоліків діджиталізації в адмініструванні податків в Україні застосуємо SWOT-аналіз, під час якого визначимо сильні та слабкі сторони даного процесу, а також можливості та загрози, у

тім числі враховуючи зростання ролі місцевого самоврядування та необхідність підтримки децентралізаційних процесів шляхом сприяння підприємницьким ініціативам у територіальних громадах в частині діджиталізації податкових сервісів, зокрема у віддалених громадах, сільській і гірській місцевості (табл.1).

Таблиця 1

SWOT-аналіз діджиталізації адміністрування податків в Україні

<i>Сильні сторони (Strengths)</i>	<i>Слабкі сторони (Weaknesses)</i>
<ul style="list-style-type: none"> • зниження витрат на адміністрування податкових платежів та підвищення ефективності роботи податкових органів; • процес адміністрування податків стає більш прозорим та відкритим. За допомогою електронного документообігу можна відстежувати різні господарські операції та забезпечити точність даних. Дані є упорядкованими та захищеними; • зменшення обсягу паперової роботи. Цифрові технології дозволяють забезпечити зменшення використання паперу, що сприяє захисту довкілля та охороні здоров'я. Це має значення для віддалених територіальних громад, підприємці з яких раніше змушені були везти звітність за десятки кілометрів; • безкоштовні інформаційні послуги, цілодобово доступні сервіси; • зручна взаємодія між платниками податків та податковими органами. 	<ul style="list-style-type: none"> • конфіденційність даних та інформаційна безпека; • високі витрати на реалізацію проєктів діджиталізації адміністрування податків як з боку держави, так і суб'єктів господарювання, що має значення для малого бізнесу у багатьох територіальних громадах; • недостатня кваліфікація персоналу. Використання новітніх технологій у сфері оподаткування потребує спеціалістів, що володіють відповідними знаннями та навиками, часто ці технологічні рішення дорогі і недоступні для усіх; • відсутність доступу до швидкісного інтернету у громадах у гірській та сільській місцевості (хоча якість покриття щороку і зростає)
<i>Можливості (Opportunities)</i>	<i>Загрози (Threats)</i>
<ul style="list-style-type: none"> • зменшення витрат платників податків на формування, подання податкової звітності та сплату податкових платежів; • зменшення кількості помилок, які можуть виникнути у процесі заповнення податкової звітності; • аналіз великого обсягу даних; • зручний дистанційний доступ дає змогу обмінюватися даними та інформацією в режимі онлайн цілодобово, немає необхідності фізично відвідувати податкові органи, що спрощує роботу для бізнесу у віддалених районах різних територіальних громад. 	<ul style="list-style-type: none"> • кібербезпека. Зростає ризик кібератак на електронні бази даних та інформаційні системи, що може призвести до витоку конфіденційної інформації щодо платників податків та особливостей їх господарської діяльності. • порушення принципу рівності платників податків проявляється у створенні незручностей для громадян, які не мають доступу до інтернет-ресурсів або не володіють навиками роботи з ІТ-продуктами (проблема для дрібного бізнесу у деяких територіальних громадах); • дороге програмне забезпечення, що може бути недоступним для багатьох підприємців (при цьому електронний кабінет платника податків періодично має технічні труднощі роботи)

Джерело: розроблено авторами

Подальшого вдосконалення потребують такі напрями цифровізації роботи ДПС:

- система електронного адміністрування ПДВ;
- систему автоматизованого моніторингу відповідності податкових накладних критеріям оцінки ступеня ризику;
- автоматизація роботи з Big Data для аналізу ризиків із трансфертного ціноутворення;
- припинення практики блокування податкових накладних з ПДВ (зупинка їх реєстрації), а також затребування додаткових документів, що створює труднощі і ризики для платників;
- розробка програмного забезпечення і вдосконалення існуючих сервісів з огляду на вивчення потенціалу і можливостей їх використовувати у територіальних громадах, зокрема у гірській та сільській місцевості.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Діджиталізація у сфері оподаткування в Україні разом з перевагам має і певні недоліки та загрози, які потрібно враховувати під час розробки і впровадження в процес адміністрування податків нових електронних сервісів та вдосконалення діючих. В умовах цифрового суспільства більшість сервісів податкового обслуговування мають переходити в цифровий формат, що створює зручні та комфортні умови взаємодії платників податків та податкових органів, спрощує та вдосконалює процес адміністрування податків. Однак при цьому важливо, щоб остаточні рішення про запровадження нових технологій, процесів автоматизації або зміну функціоналу приймалися після детальних експертних обговорень, консультацій та погоджень з бізнес-спільнотою, представниками підприємницького середовища із різних територіальних громад, що формує водночас перспективи для подальших наукових розвідок.

Спрощення процедур електронного адміністрування, внесення коректив у роботу діючих сервісів матиме вагоме значення для розвитку підприємницьких ініціатив в Україні загалом, а також в межах конкретних територіальних громад. Це сприятиме фінансовій децентралізації, розвитку фінансово самодостатніх муніципалітетів, що важливо для післявоєнного відновлення, а також залучення інвестицій іноземних інституцій та приватних інвесторів.

Література

1. Крисоватий А.І., Синютка Н.Г. Партиципаторний бюджет як елемент діджиталізації фіскального простору України. *Фінанси України*. 2019. № 11. С. 110-124.
2. Крихівська Н.О. Аналіз ефективності податкових надходжень за умов експансії цифрових технологій. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 25. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/264> (дата звернення: 05.06.2023).
3. Луцик А., Синютка Н. Діджиталізація фіскальних процесів: теоретичні підходи // Матеріали Всеукраїнської наук.-практичної конференції «Економічне майбутнє України очима молодих дослідників». 2018. С. 91-94.
4. Синютка Н.Г. Трансформація оподаткування та податкових процедур в інформаційному суспільстві: теоретичний концепт. *Облік і фінанси*. 2019. № 3. С. 100-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2019_3_14 (дата звернення: 09.06.2023).
5. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/> (дата звернення: 10.07.2023).
6. Про забезпечення електронної простежуваності обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах : Проект Закону України № 8286 від 15.12.2022.

URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=8286&conv=9>
(дата звернення: 05.06.2023).

7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України у зв'язку із запровадженням електронної простежуваності обігу алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах : Проект Закону України № 8287 від 15.12.2022. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ЛІ08518І?an=1> (дата звернення: 05.06.2023).
8. Паславська Р.Ю. Недоліки функціонування системи електронного адміністрування ПДВ в Україні // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні наукові погляди на модернізацію, інноваційні технології та фінансові процеси». Київ, 2019. С. 82-85.

References

1. Krysovatyj, A.I., & Syniutka, N.H. (2019). Partytsypatornyi biudzheth yak element didzhitalizatsii fiskalnoho prostoru Ukrainy [Participatory budget as an element of digitization of the fiscal space of Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, 11, 110-124. [in Ukrainian].
2. Krykhivska, N.O. (2021). Analiz efektyvnosti podatkovykh nadkhodzen za umov ekspansii tsyfrovyykh tekhnolohii [Analysis of the effectiveness of tax revenues under the conditions of the expansion of digital technologies]. *Ekonomika ta suspilstvo*, Vyp. 25. Retrieved from <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/264> [in Ukrainian].
3. Lutsyk, A.I., & Syniutka, N.H. (2018). Didzhitalizatsiia fiskalnykh protsesiv: teoretychni pidkhody [Digitalization of fiscal processes: theoretical approaches]. *Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi*

- konferentsii «Ekonomichne maibutnie Ukrainy ochyma molodykh doslidnykiv» (pp. 91-94) [in Ukrainian].
4. Syniutka, N.H. (2019). Transformatsiia opodatkuvannia ta podatkovykh protsedur v informatsiinomu suspilstvi: teoretychnyi kontsept [Transformation of taxation and tax procedures in the information society: theoretical concept]. *Oblik i finansy*, 3, 100-106. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2019_3_14 [in Ukrainian].
  5. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy [Official website of the State Tax Service of Ukraine]. Retrieved from <https://tax.gov.ua/> [in Ukrainian].
  6. Pro zabezpechennia elektronnoi prostezhuvanosti obihu alkoholnykh napoiv ta tiutiunovykh vyrobiv, ridyn, shcho vykorystovuiutsia v elektronnykh syharetakh: Proekt Zakonu Ukrainy № 8286 vid 15.12.2022 [On ensuring electronic traceability of the circulation of alcoholic beverages and tobacco products, liquids used in electronic cigarettes: Draft Law of Ukraine No. 8286 dated 15.12.2022]. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=8286&conv=9> [in Ukrainian].
  7. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta deiakykh inshykh zakoniv Ukrainy u zviazku iz zaprovadzhenniam elektronnoi prostezhuvanosti obihu alkoholnykh napoiv, tiutiunovykh vyrobiv ta ridyn, shcho vykorystovuiutsia v elektronnykh syharetakh: Proekt Zakonu Ukrainy № 8287 vid 15.12.2022 [On amendments to the Tax Code of Ukraine and some other laws of Ukraine in connection with the introduction of electronic traceability of the circulation of alcoholic beverages, tobacco products and liquids used in electronic cigarettes: Draft Law of Ukraine No. 8287 dated 12.15.2022]. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/JI08518I?an=1> [in Ukrainian].

8. Paslavska, R.Y. (2019). Nedoliky funktsionuvannia systemy elektronnoho administruvannia PDV v Ukraini [Disadvantages of the functioning of the electronic VAT administration system in Ukraine]. Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Suchasni naukovi pohliady na modernizatsiiu, innovatsiini tekhnolohii ta finansovi protsesy» (pp. 82-85) [in Ukrainian].